

1. Evoluția atitudinii față de tradiție

În țara noastră au existat un mare număr de forme tradiționale de teatru popular, care foloseau fie masca, fie diferite tipuri de păpuși sau marionete. Unele dintre ele au supraviețuit până în zilele noastre. Altele au dispărut din motive diverse: înlocuirea credințelor ancestrale cu religiile monoteiste, tendința de globalizare; apariția unor noi tipuri de divertisment a determinat și transfigurarea sau dispariția formelor tradiționale de teatru.

Iluminismul a accelerat acest proces. Dezvoltarea educației, ca necesitate a unei societăți care avea ca scop, de fapt, controlul indivizilor prin în doctrinare, a condus la desconsiderarea artei populare. Ea a fost reconsiderată, însă, odată cu romantismul și cu apariția ideilor revoluției burgheze de la 1848. Scriitorii romantici germani ca Frații Grimm, Hoffmann, Tieck și alții au reconsiderat arta populară. Tradițiile acestea au slujit idealului de independență a popoarelor din perioada revoluțiilor de la 1848. Pentru Frații Grimm, basmele făceau să se dezvolte conștiința națională. Pentru alți scriitori romantici, teatrul de păpuși, teatrul popular de bălci, erau admirate pentru ingenuitatea lor. Romanticii germani (ca Hoffmann, Arnim, Kleist) s-au apropiat cu simpatie de teatrul de păpuși. Acesta însă nu era încă considerat o artă. În sfera artistică activau atunci doar profesioniștii a căror activitate era apreciată de publicul

educat, de *high-life*, de nobile. Dar romanticii, din spirit de frondă, se apropiau de formele tradiției, pentru a opune Iluminismului pragmatic un alt concept, care va sta mai târziu la baza dezvoltării artei moderne, și anume artistul neintegrat în societate, care are o viziune personală asupra lumii, adversar al raționalismului, artistul revoltat sau chiar damnat. Însă majoritatea scriitorilor germani romantici au prelucrat materialul oferit de tradiție și nu l-au conservat în forma sa inițială, ci l-au folosit ca sursă de inspirație. Și, de cele mai multe ori, au realizat parodii după motivele populare, după modelul lui Carlo Gozzi și al lui Gianbattista Basile sau Straparola (așa cum au făcut E.T.A. Hoffmann în *Spărgătorul de nuci*, Ludwig Tieck în piesa *Motanul încălțat*, Clemens Brentano în parodiile sale inspirate din basmele lui Basile). Ludwig Tieck vedea în teatrul de păpuși popular un depozitar al valorilor culturale naționale, opus clasicismului importat din străinătate. El vorbea cu admirație despre teatrele de păpuși din vechea Franconie și povestea un spectacol tradițional cu *Hans Würst*. Tieck admira spectacolul păpușarului, care dovedea o profundă gândire artistică și bun gust. Datorită scriitorilor romantici, cunoaștem o serie de variante ale teatrului tradițional, cum ar fi cele ale lui Stendhal, despre teatrul de marionete din Italia, sau descrierea pe care o face Gerard de Nerval în *Călătorie în Orient*, a unui spectacol de *karagöz*, intitulat *Karagöz victimă a castității sale*.

Dar, și în lumea contemporană, arta populară cunoaște o nouă apreciere și este o sursă de inspirație pentru artiști. Se poate observa că, în unele țări avansate, se dezvoltă și tendința de a păstra moștenirea culturală tradițională. În Japonia, de exemplu, formele de artă tradiționale sunt protejate prin programe ale statului și ale unor fundații puternice, cum ar fi Japan Foundation. Maeștrii artelor tradiționale sunt declarați

„monumente vii”. Teatrul tradițional de păpuși *bunraku*, teatrul de automate și păpuși cu mecanisme *karakuri*, teatrul sacru *noh*, teatrul *kabuki* și multe forme ale tradiției populare sunt încă vii și sunt admirate de către marele public. În Italia, la Napoli, unde a fost un centru al tradiției lui Pulcinella, s-a înființat (cu ajutorul primăriei) un institut (La Casa di Pulcinella), care se ocupă de cercetarea și revigorarea tradiției păpușărești italiene. În Belgia, o serie de intelectuali (în frunte cu Michel de Ghelderode, care a și reconstituit și scris foarte multe piese pentru teatrul de marionete) au observat că, la un moment dat, dispăruse tradiția teatrului de marionete pe tija *tringle* și au înființat o asociație care avea ca scop renașterea tradițiilor populare de teatru de marionete. Datorită acestei inițiative, teatrul *tringle* există și astăzi.

Forme de teatru tradițional de păpuși și marionete trăiesc și acum în Sicilia (*opra dei puppi*, spectacol cu marionete cu tija, în care sunt prezentate piese inspirate din romanele cavalierești medievale). În China, după cumplita perioadă a revoluției culturale, autoritățile au realizat că tradițiile, pe care încercaseră din răspuțeri să le distrugă, reprezintă de fapt o mare bogăție a țării și, astfel, teatrul de umbre și teatrul de păpuși tradițional chinezesc, cu repertoriul inspirat din *Opera tradițională din Beijing*, au renăscut.

În alte țări, arta tradițională a supraviețuit în forme ancestrale, cum ar fi de exemplu în Indonezia *wayang*, cu diferite forme, de la teatru de umbre, la teatru de păpuși, în Malaezia, Sumatra (cu tradiții asemănătoare celor din Indonezia, și chiar foarte bine conservate), în India (marionete, umbre, păpuși) etc.

În unele cazuri, renașterea tradițiilor are și un motiv economic. Turismul se dezvoltă și în jurul evenimentelor culturale și al tradițiilor. Oricare turist, ajuns într-o țară străină, nu vrea să

admire zgârie-nori sau alte produse ale lumii moderne, ci dorește în primul rând să vadă ceva specific pentru țara respectivă.

Revigorarea tradiției este necesară într-un context social-politic, cum este cel actual. Globalizarea, standardizarea, uniformizarea modului de viață și a sistemului de valori, îi fac pe mulți oameni să reconsidere tradițiile, și nu numai în ceea ce privește domeniul artistic, ci și în ceea ce privește gastronomia, arhitectura, creația vestimentară, modul de existență. Cele mai multe țări din lume își ocrotesc și își promovează tradițiile. Iar artiștii moderni și-au găsit o sursă de inspirație importantă în arta tradițională.

Pe de altă parte, se manifestă și tendința de a altera tradițiile artei populare, creându-se o imitație de folclor care e falsă, e *kitch*, predominantă de prost-gust. Și statele totalitare au promovat folclorul sub o formă falsă, denaturată, care să servească ideologia naționalist-comunistă sau nazistă.

Dar anumite caracteristici ale artei tradiționale o fac să fie uneori incompatibilă cu societatea modernă la un moment dat, fapt care a și determinat, de altfel, dispariția ei, în unele cazuri, în secolele al XIX-lea și al XX-lea. La acest fapt au contribuit caracterul critic al teatrului de păpuși tradițional, umorul frust, uneori licențios. Când, de exemplu, la TVR, a fost realizat un serial dedicat umorului (*Antologia umorului românesc*, inițiat de către Valentin Silvestru) și s-a încercat introducerea unui moment de teatru de păpuși, s-a constatat că textele originale de *Mărioara și Vasilache* nu puteau să fie prezentate întocmai, din cauza caracterului lor frust și violent, scandalos, la acea vreme, pentru cenzură. Teatrul de păpuși a fost de altfel interzis în Moldova și Țara Românească la jumătatea secolului al XIX-lea, din cauza caracterului său critic pronunțat. În mai multe țări din Europa, păpușarii au fost alungați, cenzurați, interziși.